

Міністерство освіти і науки України
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
ІВО-Italia, Association «Italia-Ucraina (Bologna)» (Італія)
Педагогічний університет Каринтії ім. Віктора Франкла (Австрія)
Католицький університет м. Фрайбург (Німеччина)
Педагогічний університет імені Комісії національної освіти в Кракові (Польща)
Сучавський університет «Штефан чел Марє» (Румунія)
Тернопільський національний медичний університет імені І. Я. Горбачевського (Україна)
Національний авіаційний університет (м. Київ, Україна)
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності (Україна)
Відділ інклюзивної, спеціальної, позашкільної освіти та виховної роботи
Департаменту освіти і науки Чернівецької обласної держадміністрації (Україна)
ДВНЗ «Чернівецький політехнічний заклад» (Україна)
Ресурсний центр з підтримки інклюзивної освіти
Інституту післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області (Україна)
Відділ Всеукраїнського товариства «Рідна школа» у м. Чернівці

Матеріали

Міжнародної науково-практичної конференції

Соціальне партнерство та міжвідомча взаємодія у вирішенні актуальних проблем інклюзії

22 листопада 2019 року

Чернівці
Технопарк

2019

УДК: 37.014.53:376-056.26(08)

C692

Редакційна колегія випуску:

Кушнір Ірина Георгіївна, доктор психологічних наук, професор;
Миронова Світлана Петрівна, доктор педагогічних наук, професор;
Олійник Марія Іванівна, доктор педагогічних наук, професор;
Романюк Світлана Захарівна, доктор філологічних наук, професор;
Тимчук Людмила Іванівна, доктор педагогічних наук, професор;
Федірчик Тетяна Дмитрівна, доктор педагогічних наук, професор;
Андреева Ярослава Федорівна, кандидат психологічних наук, доцент;
Петрюк І.М., кандидат педагогічних наук, доцент
Прокоп Інна Степанівна, кандидат педагогічних наук, доцент
Радчук Валентина Миколаївна, кандидат психологічних наук, доцент;
Фесік Людмила Іванівна, кандидат педагогічних наук;
Платаш Лариса Броніславівна, кандидат педагогічних наук, доцент
Санжаровець Валентина Миколаївна, кандидат педагогічних наук, доцент

Технічне редагування: Платаш Сергій Васильович.

Упорядники: *Кучумова Н.І.*, кандидат педагогічних наук, доцент; *Платаш Л.Б.*, кандидат педагогічних наук, доцент; *Звоздецька В.Г.*, кандидат педагогічних наук, асистент; *Гуляєва М.М.*, асистент кафедри педагогіки та соціальної роботи Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

C692 Соціальне партнерство та міжвідомча взаємодія у вирішенні актуальних проблем інклюзії : Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Чернівці, 22 листопада 2019 р.). Чернівці : Технодрук, 2019. – 312 с.
ISBN 978-617-7611-61-4

Збірник підготовлено за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції «Соціальне партнерство та міжвідомча взаємодія у вирішенні актуальних проблем інклюзії», яка відбулась на базі факультету педагогіки, психології та соціальної роботи Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича 22 листопада 2019 року.

До збірника увійшли матеріали досліджень науковців, працівників закладів загальної середньої та професійно-технічної освіти. Висвітлено теоретичні та прикладні аспекти розвитку інклюзивної освіти в Україні та зарубіжних країнах. Представлено сучасне осмислення процесу реалізації інклюзивних принципів та цінностей в умовах навчальних закладів. Розкрито роль конструктивної взаємодії фахівців мультидисциплінарної команди задля забезпечення навчального-виховного, корекційно-розвивального, реабілітаційного процесів інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами.

Статті збірника подано в авторській редакції. Повну відповідальність за достовірність інформації несуть автори.

Видання розраховане на науковців, педагогів-практиків, працівників інститутів післядипломної педагогічної освіти.

УДК: 37.014.53:376-056.26(08)

ISBN 978-617-7611-61-4

© Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, 2019

© Автори статей, 2019

Григоряк Галина, Паучек Надія. Інклюзивне навчання: грані співпраці учасників освітнього процесу	71
Грицанюк Віта, Стопець Тетяна. Соціальна інклюзія людей похилого віку як превенція розвитку старечої деменції	76
Гуляєва Марія. Андрагогіка та інклюзія: перспективи формування якісно нового освітнього середовища	79
Гуцул Наталія. Педагогічні технології як засіб організації освітнього процесу в інклюзивній групі коледжу	83
Камбур Андрій. Принципи та технології соціалізації й ресоціалізації людей з інвалідністю	87
Канівець Тетяна, Гаврилюк Інна. Соціально-психологічні умови самоактуалізації учнів	90
Канівець Тетяна, Жиряда Дебора. Психологічна готовність студентів до професійної діяльності.....	94
Квасецька Ярина, Зубрицька Анастасія. Адаптація дітей з особливими освітніми потребами в умовах закладу дошкільної освіти	97
Кобилянська Ганна, Кобилянський Володимир. Системність у роботі викладача вищого навчального закладу у підготовці майбутнього вчителя музики	100
Коваль Ганна, Нагірняк Михайло. Організація соціальної роботи з дітьми з обмеженими можливостями.....	102
Ковальчук Інна, Шпитко Людмила. Попередження насильства над дітьми з інвалідністю у родині	105
Козуляк Надія, Бржезицька Вікторія. Досвід впровадження американських освітніх та корекційно-розвивальних програм в Україні: перспективи та обмеження.....	108
Колесніченко Наталія. Впровадження інноваційних педагогічних технологій в умовах інклюзивного навчання майбутніх інженерів в галузі архітектури та будівництва	110
Колтунович Тетяна, Олійник Роксоляна. Організація інклюзивного освітнього середовища в закладах дошкільної освіти.....	114
Комісарик Марія, Калин Марія. Співпраця закладу дошкільної освіти і родини у виховнні дітей з особливими освітніми потребами (теоретичний аспект)	118
Костик Любов. Використання альтернативної аугментативної комунікації у роботі з дітьми із особливими освітніми потребами.....	122
Костишин Емілія. Ейблізм або дискримінація за ознакою інвалідності.....	126
Котикова Олена. Функціонально-рольовий підхід до підготовки майбутніх соціальних педагогів до роботи у навчальних закладах з інклюзивною орієнтацією	129

ЕЙБЛІЗМ АБО ДИСКРИМІНАЦІЯ ЗА ОЗНАКОЮ ІНВАЛІДНОСТІ

Емілія Костишин

*Львівський державний університет безпеки життєдіяльності
м. Львів, Україна*

Ейблізм – це вид дискримінації, а саме системна дискримінація і соціальне упередження проти людей з інвалідністю. Ейблізм характеризує людей, орієнтуючись тільки на їх порушення і ставить їх потреби на другий план, порівняно з іншими людьми. Існує ряд стереотипів пов'язаних з різними видами інвалідності і ці стереотипи слугують виправданням для практики ейблізму і поширення дискримінації в цілому. Подібне ставлення негативно впливає на людей з інвалідністю, обмежуючи вибір професій, розваг тощо, і в цілому змінює їх ставлення до самих себе. У суспільстві звичайна людина розглядається як норма, в той час як людина з інвалідністю є відхиленням від норми, і це одне з головних проявів ейблізму.

«Традиція» ейблізму (тобто, різнопланової дискримінації людей із фізичними / ментальними розладами / особливостями) має підґрунтя у соціальних та культурних процесах, що є протяжними у часі. Дослідниками, що виявили це явище у європейській історії і культурі, були Ірвінг Гофман, Мішель Фуко (зокрема, його праця «Історія безумства у класичну епоху» є дуже важливою для розуміння ситуації, що склалася навколо ментальних розладів/особливостей у Європі), Франко Базалья (чій ідеї реформування психіатрії мали міцну філософську базу) та інші.

Теоретичний аналіз джерел демонструє декілька етапів ставлення суспільства до людей-інвалідів [4]:

1. Етап позбавлення суспільства від неповноцінних осіб у давнину. Цінування фізичної досконалості впливало на формування світогляду епохи Античності. Подібне ставлення було нормою до дітей з вадами розвитку для всієї Стародавньої Греції.

Варто зазначити, що слов'янам, на відміну від греків і римлян, не була характерна дискримінація осіб, які мали фізичні та психологічні обмеження. Указ київського князя Володимира від 996 р. зобов'язував церкву дбати про осіб, що мають обмежені можливості, сиріт та убогих.

2. Суперечливе ставлення суспільства до людей з обмеженими можливостями: обмежені можливості як покарання за гріхи самої людини або її предків; Бог «створив інвалідність» як подарунок. Психічні порушення розглядались як результати діяльності Сатани чи Диявола. Лише наприкінці епохи при монастирях та церквах починають влаштовуватись своєрідні притулки для осіб з обмеженими можливостями. Саме через це у нашій мові і з'являється термін «убогий», якраз для підкреслення того, що людина знаходиться близько до Бога.

Також поряд були і такі, хто вірили, що Бог «створив інвалідність» як подарунок, демонструючи таким чином задум Бога про більш значущу мету від життя цієї людини. Так в 1198 році в Німеччині в місті Баварія був відкритий перший притулок для дітей з вадами зору. Російська імперія набагато пізніше почала формувати систему спеціальних закладів, а саме на початку XVIII століття.

Хрещення Русі призвело до значних змін в еволюції ставлення здорового оточення до людей з вадами. На початку XI ст. було відкрито перший притулок для калічних дітей (глухих, сліпих, недоумкуватих) та інші обездолених. Упродовж XV–XVII ст. в Україні значного поширення набували «богадільні-шпитали» – заклади, що опікувалися нужденними верствами населення: каліками, психічно хворими дітьми та дорослими, непрацездатними, сиротами та іншими категоріями осіб, котрі внаслідок певних обставин не мали змоги самостійно забезпечити власну життєдіяльність.

3. Виникнення і розвиток гуманного ставлення до осіб з порушеннями розвитку. Епоха Відродження привносить загальні ідеї гуманізму і стосовно інвалідів. Методи турботи про осіб з обмеженими можливостями стають більш гуманними. Так, в 1770 р. було відкрито спеціальну школу для глухонімих, а в 1784 – для незрячих дітей в Парижі. Проте, із закінченням епохи Відродження закінчується і гуманний етап ставлення до осіб з психофізичними порушеннями.

4. Перші спроби надання допомоги дітям з порушеннями та їх сім'ям. Доводиться можливість лікування та виховання дітей з відхиленнями (Пінель, Ескіроль, Сеген тощо). Зародження ідей морального лікування у XIX ст. (Ла Бісетр, Ф. Пінель, В. Тюк, Б. Раш, Д. Дикс, Е. Крепелін). Проте, в кінці XIX століття через брак коштів на утримання таких лікарень, ситуація змінюється на гірше і вони знову перетворюються на в'язниці [3]. В цей період були зроблені перші спроби вивчення потреб у спеціальному навчанні й вихованні таких хворих та організації спеціальних для цього умов.

5. Організація консультаційної допомоги батькам дітей-інвалідів на початку XX століття. Особливе місце у публікаціях XX століття займає проблема висвітлення форм і етапів адаптації сім'ї до ситуації дистресу, що викликаний народженням дитини-інваліда (G. Ross, 1967; R. Miller, 1968; S. Schuchardt, 1979). В 20-х рр. XX століття ця концепція була значно дискредитована в країнах Західної Європи та США ідеями расової біології, расової гігієни та соціал-дарвінізму. Стають популярними погляди про марність підтримки осіб з обмеженими можливостями і відхиленнями у фізичному та психічному розвитку, про необхідність досягнення біологічної «чистоти» раси шляхом стерилізації осіб з обмеженими можливостями як носіїв небезпечних чи небажаних дефектів. В ряді країн (США, Канада, Німеччина) були навіть прийняті відповідні закони. У 30-40-х рр. в Німеччині переслідувались та фізично

знищувались не тільки особи з обмеженими можливостями, але і педагоги-дефектологи. Саме на цьому етапі історичного розвитку в нашому суспільстві з'явилося слово «інвалід» [4]. Спочатку воно застосовувалося для позначення військових хворих, які внаслідок стану здоров'я не мали можливості самостійно забезпечувати власну життєдіяльність. Дещо пізніше цим терміном стали називати всіх осіб, які втратили здатність працювати по причині незадовільного стану.

Перше відоме використання слова «ейблізм» сталося в 1981, що робить його відносно новим. Проте саме поняття дискримінації людей з інвалідністю існувало задовго до цього. Яскравими прикладами є:

- бар'єри, а саме поганий доступ до навчальних закладів, закладів культури, фізичної культури і спорту, медичного та оздоровчого призначення, адміністративного призначення, а також об'єктів транспортної інфраструктури;

- люди з інвалідністю виключені з культурних і соціальних норм, які надають задоволення (секс, сексуальне виховання, сексуальне здоров'я, шлюб);

- благодійність хотіла усунути прояви інвалідності, шляхом її непривабливої демонстрації.

Ейблізм або дискримінація і нетерпимість – тісно пов'язані між собою поняття. Нетерпимість – це відсутність поваги до вчинків та переконань, що відрізняються від своїх власних. Вона також стосується відторгнення людей, яких ми сприймаємо як інших, наприклад, членів іншої соціальної чи етнічної групи, або людей з іншою політичною чи сексуальною орієнтацією. Нетерпимість може проявлятися у широкому діапазоні дій, починаючи з уникання таких людей, мовної ненависті, і закінчуючи тілесними травмами або навіть вбивствами. Дискримінація, яка часто є результатом забобонів, робить людей безпорадними, заважає їм стати активними громадянами, обмежує розвиток їх навичок і в багатьох ситуаціях доступ до роботи, послуг з охорони здоров'я, освіти або житла.

Дискримінація має прямі наслідки для тих людей і груп, які зазнають дискримінації, але вона також має непрямі і глибинні наслідки для суспільства в цілому. Суспільство, в якому дозволяють або з терпимістю ставляться до дискримінації, це суспільство, де люди позбавлені можливості вільно та у повній мірі розкрити потенціал, як свій власний, так і суспільства в цілому.

Перелік найпоширеніших стереотипів, які існують в сучасному соціумі щодо людей з інвалідністю: нещасні, неприємні, хворі, неспроможні або злі; не мають майбутнього і є тягарем для своїх сімей; люди з інвалідністю не цікавляться нічим, окрім своєї хвороби, і вони не можуть бути експертами в жодній сфері, крім інвалідності; люди з інвалідністю – хороший інструмент для гри на почуттях [1].

Результати моніторингу українських ЗМК (за пошуком похідних від слова «інвалідність» в розділі новин пошукового сервісу) показали, що основними стратегіями висвітлення образу людини з інвалідністю в сучасних медіа є: апеляція до почуття жалю, несвідоме приниження журналістом героя публікації через жалість; надмірна героїзація, невмотивована апеляція до інвалідності; використання мови ворожнечі від її так званих «м'яких форм», які підкреслюють «інакшість» і використовують стереотипи до форм прямої ненависті, агресії й дискримінації [2].

Отже, ставлення до осіб з обмеженими можливостями змінювалось протягом історії відповідно до завдань, які вирішувались у суспільстві. У сучасному світі інвалідність розуміють як соціальний феномен, негативні сторони якого прагне подолати кожне суспільство, відповідно до рівня свого розвитку, пріоритетів і можливостей соціальної і економічної політики. Проте можливості суспільств щодо боротьби з інвалідністю як соціального зла зрештою визначаються ще й ступенем розуміння самої проблеми, рівнем суспільної свідомості.

Список використаних джерел:

1. Виртосу І. Як розповідати про людей з інвалідністю: поради для журналістів. URL : https://ms.detector.media/ethics/standards/yak_rozpovidati_pro_lyudey_z_invalidnistyu_poradi_dlya_zhurnalistiv/
2. Гаджук З. В. Образ людини з інвалідністю у сучасному медіаполі. URL : <http://jvestnik-sss.donnu.edu.ua/article/download/6675/6707>
3. *Новый исторический вестник*. 2011 № 30. URL : <http://cyberleninka.ru/article/n/prikazy-obschestvennogo-prizreniya-i-zdravooхранenie-v-rossii-konets-xviii-seredina-xix-vv>.
4. Сачок В.О. Теоретико-історичний аналіз розвитку становлення системи опіки і навчання осіб з вадами розвитку URL : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vchdpu/ped/2012_96/Sachok.pdf.

ФУНКЦІОНАЛЬНО-РОЛЬОВИЙ ПІДХІД ДО ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО РОБОТИ У НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ З ІНКЛЮЗИВНОЮ ОРІЄНТАЦІЄЮ

Олена Котикова

*Національний авіаційний університет
м. Київ, Україна*

Актуальність дослідження. Інклюзивна освіта в Україні отримала розвиток, вдосконалюється нормативно-правова база, специфіка діяльності спеціалістів соціально-педагогічної галузі у навчальних